

ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานในหมอลำกลอน
THE REPRESENTATION OF I-SANN MASCULINITY AND FEMININITY
IN MOH LUM KLON

หทัยวรรณ มณีวงษ์
HATHAIWAN MANEEWONG
มารศรี สอทิพย์
MARASRI SORTIP
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Khonkaen University
จังหวัดขอนแก่น
KHONHAEN PROVINCE

รับบทความ : 9 กรกฎาคม 2563 /ปรับแก้ไข : 22 กันยายน 2563 /ตอบรับบทความ : 1 ธันวาคม 2563
Received : 9 July 2020 /Revised : 22 September 2020 /Accepted : 1 December 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานที่ปรากฏในหมอลำกลอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงในหมอลำกลอน ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากตัวบทหมอลำกลอนประเภทหมอลำกลอนธรรมดาและหมอลำกลอนโจทย-แก๊ ที่มีการเผยแพร่ทั้งที่จำหน่ายทั่วไปและทางออนไลน์ จากนั้นนำทฤษฎีภาพแทนและความเป็นชาย ความเป็นหญิงอีสานมาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานที่ปรากฏ ได้แก่ ภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ ภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำ ภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ และภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ ซึ่งภาพแทนดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสานที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของสังคมไทยที่เริ่มจากสังคมชายเป็นใหญ่ คือ สังคมประกอบสร้างภาพแทนที่ผู้ชายจะต้องเข้มแข็ง เป็นผู้นำ มีอำนาจ และเป็นผู้ดูแลปกป้องผู้หญิง เมื่ออุตสาหกรรมมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเกิดการเรียกร้องสิทธิสตรี ทำให้บทบาทและอำนาจของผู้ชายลดลง โดยสามารถแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวเองได้อย่างเปิดเผย สามารถอ่อนแอหรือเข้มแข็งได้ตามสถานการณ์ ในขณะที่ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทในสังคมมากขึ้น อีกทั้งยังมีสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นจนนำไปสู่การพยายามแสดงออกซึ่งอำนาจของตน

คำสำคัญ : ภาพแทน, อัตลักษณ์ทางเพศ, ความเป็นชาย, ความเป็นหญิง, หมอลำกลอน, อีสาน

ABSTRACT

This article is based on the research on the gender identity of I-Sann people, as depicted in well-known Thai texts. The objective of this article was to analyze the representation of masculinity and femininity appearing in Moh Lum Klon, Klon Lam Tammada and Klon Lam Jot-Kae texts,

both in the form of printed publications for sale and online publications. The texts were selected and analyzed using representation theory. The content analysis of the texts found that the representation of I-Sann masculinity and femininity appearing in Moh Lum Klon included the representation of hegemonic masculinity, the representations of non-hegemonic masculinity, the representation of powerless femininity and the representation of hegemonic femininity. These representations reflected the change in I-Sann society relating to the characteristics of Thai society where, in the past, masculinity initially dominated the society; a society was created of men who must be strong, powerful leaders and protect women. More recently, industry has played a role in social change and women's rights increased, with a reduction of male roles and power, where one is able to openly express one's own emotions, and individuals can be weak or strong according to the situation. At the same time, women have become more active in society. They also have rights and freedom of expression, leading to an attempt to express one's power.

Keywords : Representation theory, Gender identity, Masculinity, Femininity, Mor-Lum-Klon, I-Sann

บทนำ

หมอลำกลอน เป็นหมอลำประเภทหนึ่งที่มีความเก่าแก่และยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน บุษกร บินทสันต์ และจำคม พรประสิทธิ์ (Binthasan & Phonprasit, 2010, p. 7) กล่าวว่า หมอลำกลอนมีวิวัฒนาการมาจากหมอลำพื้น เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ใช้กลอนลำโต้ตอบกันระหว่างหมอลำฝ่ายชายกับหมอลำฝ่ายหญิง เรื่องที่นำมาลำ มีสาระเกี่ยวข้องกับการเกี่ยวพาราสี มีการประชนความรู้เกี่ยวกับคติโลก คติธรรม เพื่อแข่งขันความฉลาดเฉลียว และปฏิภาณไหวพริบระหว่างชาย-หญิง เรียกว่า “ลำโจทย์-ลำแก้” บางครั้งสมมุติเป็นสถานการณ์แย่งชิงความรัก ระหว่างชายสองหญิงหนึ่ง เรียกว่า “ลำชิงชู้” และบางครั้งเป็นการแย่งชิงความรักระหว่างหญิงสองชายหนึ่ง เรียกว่า “ลำชิงชาย” ในช่วงประมาณ 50-70 ปีที่ผ่านมา หมอลำกลอนนับว่ามีบทบาทในสังคมอีสานเป็นอย่างมาก โดยมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของหมอลำกลอนไว้อย่างน่าสนใจ เช่น เส็งยม บึงไสย (Bungsai, 1990, abstract) ที่ได้ศึกษาบทบาทของลำกลอนทางการเมือง และกฤษฎา ศรีธรรมมา (Sritamma, 2003, pp. 78-82) ศึกษาบทบาทของหมอลำกลอนในการสะท้อนให้เห็นคุณค่าในมิติต่าง ๆ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า หมอลำกลอน มีบทบาทและคุณค่าทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ โดยจะขอยกตัวอย่าง บทบาททางการเมือง ได้แก่ เป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล เช่น รณรงค์ เชิญชวนและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นปากเสียงของประชาชน เช่น เสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นให้หน่วยราชการได้รับรู้ และเป็นสื่อแนวคิดจากประชาชนไปสู่ประชาชน เช่น ระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยและเหตุการณ์ บ้านเมือง อีกทั้งยังสะท้อนโลกทัศน์ทางการเมืองด้วย

นอกจากบทบาททางด้านสังคม ผู้วิจัยยังเห็นว่าลักษณะการแสดงของหมอลำกลอนที่เป็นการลำโต้ตอบกัน ระหว่างหมอลำฝ่ายชายกับหมอลำฝ่ายหญิง สามารถแสดงให้เห็นภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานได้ เพราะการลำโต้ตอบดังกล่าวถือเป็นการแสดงปฏิภาณไหวพริบของผู้ลำ ตลอดจนเนื้อหาในตัวบทอาจสะท้อนให้เห็นทัศนคติของคนอีสานทั้งผู้ชายและผู้หญิงจนนำไปสู่ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสาน ทั้งนี้ภาพแทน คือการประกอบสร้างความหมาย ซึ่งผู้สร้างหรือนำเสนอภาพแทนนั้นเป็นผู้ใส่ความหมายลงไปในกระบวนการนำเสนอ เช่น “ผู้หญิง” ไม่ได้มีความหมายในตัวมันเอง แต่เกิดจากการประกอบสร้างขึ้นจากวัฒนธรรมและค่านิยมทางสังคม

และการนำเสนอภาพแทนซ้ำ ๆ ทำให้เกิดผู้หญิงขึ้น โดยผู้สร้างที่กำหนดความหมายและบทบาทของผู้หญิงให้เป็นไปในยุคที่ชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงจะถูกสร้างให้อ่อนแอ ทำงานในบ้าน แต่เมื่อมีการเรียกร้องสิทธิสตรีจากสตรีนิยมมากขึ้น ภาพแทนของผู้หญิงจึงเปลี่ยนไป เป็นผู้หญิงออกมาทำงานนอกบ้านได้ มีความสามารถทัดเทียมผู้ชาย เป็นต้น

สังคมอีสานในปัจจุบันผสมผสานกันระหว่างความเป็นสังคมแบบใหม่กับสังคมแบบเก่า ซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกับสังคมไทย โดยมีผู้นำลักษณะของสังคมมาแบ่งการศึกษาความเป็นชายได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ความเป็นชายแบบเก่า คือ ตั้งแต่ยุคสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งเป็นช่วงที่ไทยได้รับอิทธิพลจากการปกครองเขมรและอินเดีย รวมถึงศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ทำให้ยุคนี้เป็นสังคมแบบปิตาธิปไตย คือ ให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง ต่อมา ความเป็นชายแบบใหม่ คือ ช่วงรัชกาลที่ 5 ถึงประมาณ พ.ศ. 2500 ช่วงนี้เป็นยุคที่สังคมไทยได้รับอิทธิพลแนวความคิดมาจากตะวันตก รวมถึงอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาทกับสังคมไทยมากขึ้น ประกอบกับแนวคิดเดิมของชนชั้นสูงในสังคมยุคแรก จึงทำให้เกิดการนำเสนอภาพความเป็นชายว่า เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติ มีอำนาจและมีคุณค่ามากกว่าผู้หญิง อีกทั้งยังมีแนวความคิดเรื่องการเป็นสุภาพบุรุษ คือ เปลี่ยนจากความเป็นเจ้าของ ครอบครัว มาเป็นผู้ปกครอง คุ้มครอง ดูแลและให้เกียรติผู้หญิง นอกจากนี้ ยังต้องไม่อ่อนแอ แต่ต้องเข้มแข็ง เสียสละ ปกป้องบ้านเมืองและสถาบันพระมหากษัตริย์ และสุดท้ายคือ ความเป็นชายแบบหลังสมัยใหม่หรือความเป็นชายในปัจจุบัน เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุก ๆ ด้านรวมถึงการสร้าง ความหมายใหม่ของความเป็นชายและความเป็นหญิง โดยความเป็นชายสมัยใหม่ไม่ใช่ภาพเดียวหรือสองภาพ ในแบบที่ตายตัวและสามารถคาดเดาได้ แต่เป็นภาพที่ต่อเนื่อง เลื่อนไหลไปมาและสามารถที่จะนิยามอย่างสมบูรณ์ เบ็ดเสร็จได้ (Charoensatit, 2010, pp. 28-34)

ทั้งนี้จากการศึกษาความเป็นชาย สามารถนำมาศึกษาความเป็นหญิงที่ถูกประกอบสร้างโดยสังคม ผ่านการทำความเข้าใจ ความเป็นชายได้ โดยจะเห็นว่า ความเป็นชายแบบเก่าสังคมจะประกอบสร้างและคาดหวังให้ผู้ชายมีความเป็นผู้นำ เข้มแข็ง แข็งแรง และเป็นหัวหน้าครอบครัว ในขณะที่ความเป็นหญิงจะมีลักษณะเป็นคู่ตรงข้าม คือ อ่อนแอ และต้องเป็นผู้ตามเสมอ จนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ความเป็นชายเปลี่ยนไปและความเป็นหญิง ก็มีความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิเคราะห์ภาพแทนความเป็นชาย และความเป็นหญิงอีสานที่ปรากฏในหมอลำกลอน โดยใช้กรอบแนวคิดความเป็นชายร่วมในการวิเคราะห์ ซึ่งนอกจากจะทำให้เห็นภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานที่ปรากฏในหมอลำกลอนแล้ว ยังสามารถสะท้อนให้เห็นบริบทและสภาพสังคมอีสานที่มีความเปลี่ยนแปลงจนทำให้เกิดการประกอบสร้างภาพแทนขึ้นในตัวบทหมอลำกลอนนั้นด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานที่ปรากฏในหมอลำกลอน

ประโยชน์การวิจัย

ทำให้เห็นภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานที่ปรากฏในหมอลำกลอนซึ่งสามารถสะท้อน และเห็นบริบทและการเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสานได้

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกศึกษาเอกสารและตัวบทหมอลำกลอนสองประเภท คือ หมอลำกลอนธรรมดา มีลักษณะเป็นการลำเรื่องเล่านิทาน เกี่ยวกับพาราสิ และชมป่าชมคงไปตามเรื่อง และหมอลำกลอนโจทย์แก้และโต้ว่าที่ มีลักษณะเป็นการลำที่แสดงให้เห็นความสามารถไหวพริบของผู้ลำ เพื่อมาประชันสติปัญญากัน แบบการโต้ว่าที่ อาจจะเป็นการถกปัญหาคติโลก คติธรรม หรือปัญหาทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากหมอลำกลอนทั้งสองประเภทมีเนื้อหาและช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องกันระหว่างความเป็นชายแบบเก่าและแบบใหม่ ดังนั้นการใช้หมอลำกลอนทั้งสองประเภทอาจทำให้เห็นภาพแทนที่มีการเปลี่ยนแปลงและการเลื่อนไหลของความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานได้

ผู้วิจัยได้มีวิธีการดำเนินการวิจัยโดยการรวบรวมข้อมูลจากตัวบทหมอลำกลอนทั้งหมด 40 ตัวบท แบ่งเป็นหมอลำกลอนธรรมดา 20 ตัวบท และหมอลำกลอนโจทย์แก้และโต้ว่าที่ 20 ตัวบท ซึ่งได้จากศิลปินกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ ประกอบอาชีพหมอลำกลอนมาไม่ต่ำกว่า 30 ปี และคัดเลือกเฉพาะตัวบทที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นชายและความเป็นหญิง แล้วนำเนื้อหาของตัวบทหมอลำกลอนมาวิเคราะห์การสื่อความหมายความเป็นชายและความเป็นหญิงโดยใช้ทฤษฎีสัญวิทยาซึ่งว่าด้วยกระบวนการสร้างความหมาย (Signification) หรือการนำเอาสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาร่วมในการวิเคราะห์ตีความหมายในตัวบท (Text) จากนั้นวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายของภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงจากข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมตัวบทหมอลำกลอนโดยพิจารณากระบวนการถ่ายทอดความหมายของตัวหมาย (Signifier) โดยผ่านตัวหมาย แล้ววิเคราะห์ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงที่ปรากฏนั้นว่าแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนอีสานอย่างไร โดยนำแนวคิดเรื่องความเป็นชายและความเป็นหญิงมาใช้ในการวิเคราะห์ร่วมด้วย สุดท้ายจึงนำผลการวิเคราะห์มาสรุปและอภิปรายผลโดยผลแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษออกเป็น 2 ตอน เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของภาพแทน ดังนี้

ตอนที่ 1 ภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำและภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ

ผลการศึกษาพบว่า มีความหมายของความเป็นชายที่ตรงข้ามกับความเป็นหญิง ดังนั้นจึงนำมาจัดไว้ด้วยกันเพื่ออธิบายเปรียบเทียบ โดยภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ หมายถึง ความเป็นชายที่มีการประกอบสร้างให้เป็นแบบชายในอุดมคติหรือเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม รวมถึงการมีอำนาจเหนือผู้หญิงทั้งทางด้านความคิดและพฤติกรรมกระทำ ในขณะที่เดียวกันภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ หมายถึง ความเป็นหญิงที่อยู่ในกรอบจารีตประเพณีเดิมที่สังคมกำหนด เป็นสิ่งที่สังคมประกอบสร้างผ่านวาทกรรมที่ถูกผลิตซ้ำ โดยเฉพาะวาทกรรมอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ดังนั้นจึงประกอบสร้างความหมายของผู้หญิงว่า ผู้หญิงที่ดีต้องประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคม กล่าวคือ ผู้หญิงที่ดีจะต้อง “เป็นลูกสาวที่ดี” ของพ่อแม่ “เป็นหลานสาวที่ดี” ของญาติพี่น้อง “เป็นภรรยาที่ดี” ของสามี และ “เป็นแม่ที่ดี” ของลูก รวมถึงการเป็นผู้ตามที่ดี และไม่สามารถแสดงความรู้สึกและความต้องการของตนได้อย่างเต็มที่ จนทำให้เกิดภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำกับภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ

ประเภทตัวบท	ภาพแทน	ภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ	ภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ
หมอลำกลอนธรรมดา		<ul style="list-style-type: none"> - แข็งแรง กำยำ - มีอำนาจ - เป็นผู้นำ/กล้าหาญ - หนักแน่น/ไม่แสดงอารมณ์ - ฉลาด 	<ul style="list-style-type: none"> - อ่อนแอ - เมียที่ดี - เป็นผู้ตาม/ซื่อสัตย์ - คล้อยตามง่าย/ใช้อารมณ์ - ไม่ฉลาด
หมอลำกลอนโจทก์-แก้/โต้ว่าที่		<ul style="list-style-type: none"> - เป็นผู้นำ/กล้าหาญ - มีอำนาจ - ชยีน อดทน 	<ul style="list-style-type: none"> - เมียที่ดี - เป็นผู้ตาม - ต้องพึ่งพาผู้อื่น

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างภาพแทนและชุดสัญลักษณ์ที่ประกอบสร้างภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ และภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ ประกอบการอธิบายพร้อมยกตัวอย่างหมอลำกลอน ดังนี้

“เป็นผู้นำ กล้าหาญ” เป็นการนำเสนอภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ ซึ่งเป็นหนึ่งในภาพแทนที่พบบ่อยครั้งในการศึกษาภาพแทนความเป็นชายในอุดมคติ กล่าวคือ ผู้ชายต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทั้งในครอบครัวและสังคม อีกทั้งยังต้องมีความกล้าหาญ กล้าที่จะเผชิญอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อดูแลปกป้องผู้หญิงหรือคนในครอบครัวได้ ดังเช่น เนื้อความในตัวบทบางตอนว่า

“เป็นหยิ่ง ๆ กลองดู เสี่ยงตายกายหนา ยอมไปเป็นขี้อา อหารับเบ็งจักหว่าง
ไปตะวันออกกลาง คาแรงสูงกว่ายูพี เป็นหนี่กะขางมัน ดีกว่าควมอดกลั้น สู้ทุกซอกหัวใจ
ยูเมืองไทยมาหลายปี โลกบ่มีเงินก้อน หาทุนฮอนบ่มีได้ อายุชยิตายเปล่า ยูต่อไปโลกลิเฒ่า
เงินก้อนกะบ่มี ตัดสินใจยอมเป็นหนี่ จำไฮนาสวน ขายมูลมั่งสังขยาไก่อานาม่ง ยืมเงิน
ลุงเงินป่า อาวอาผสมแน ยืมเงินพระสู่ตอกเบ้ย เสียพ้อมร้อยละชาว ทางอาวาแสงเป็นก้าว
เอามาส่งกุสามเดือน ร้อยละสิบคือเขาถูกเอานำมิ่งน้อย หัวใจออยอดกลั้น หมากัดหน้ง
ยังคนเทือ ออกสามคอกชายชาติเสื่อ ต้องกััดฟันยุ่มก้อน ทุนสู่ เจ้าอโยถอย กรรมมาเวร...”

(ตัวบทถอดจากกลอนลำ : ลำโดย ทองเจริญ ดาเหลา)

จากตัวบทดังกล่าวได้แสดงให้เห็นภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ โดยมีชุดสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นผู้นำ และกล้าหาญ คือ การใช้คำที่แสดงความกล้า เช่น “ลองเสี่ยง/เป็นหนี่ก็ช่าง ดีกว่าทนทุกข์/ออกสามคอกชายชาติเสื่อ/กััดฟันสู้อย่าถอย” จะเห็นว่าชุดสัญลักษณ์ดังกล่าวนี้ไม่ใช่การใช้อำนาจหรือแสดงความแข็งแกร่งหรือแข็งแรงในด้านร่างกายมากกว่าผู้หญิง แต่ภาพแทนดังกล่าวเกิดจากการประกอบสร้างความเป็นสุภาพบุรุษที่รู้จักอดทนและเสียสละความสุขส่วนตน รวมถึงความกล้าหาญของผู้นำครอบครัว ที่กล้าออกไปเสี่ยงกับโลกภายนอก โดยไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไร ซึ่งเหตุผลในการกล้าเสี่ยงมีเพียงอยากให้ครอบครัวของตนสุขสบายเท่านั้น โดยแนวคิดสุภาพบุรุษนี้ ไม่ได้ทำให้อำนาจความเป็นชายในการเป็นผู้นำลดลง เพียงแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบอำนาจจากความเป็นเจ้าของครอบครัวมาเป็นผู้ปกครอง คุ้มครอง ดูแลและให้เกียรติลูกและภรรยา ซึ่งถือเป็นการตอกย้ำความเป็นชายในอุดมคติที่เป็นทั้งผู้นำ กล้าหาญ และเสียสละ ยอมเสี่ยงทุกอย่างเพื่อทำให้คนในครอบครัวสุขสบาย

ภาพแทนที่เกิดจากการประกอบสร้างจากแนวคิดความเป็นชายและความเป็นหญิง คือ “หนักแน่น ใช้เหตุผล ไม่แสดงอารมณ์” เป็นการนำเสนอภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ ที่เกิดจากแนวคิดความเป็นชายที่เหนือกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะด้านการใช้อารมณ์ (เช่น อารมณ์เศร้า อ่อนไหว ฯลฯ) ซึ่งผู้ชายจะต้องไม่ใช้อารมณ์อยู่เหนือเหตุผล เมื่อเกิดปัญหาใด ๆ ผู้ชายมักจะใช้เหตุผลในการแก้ไขก่อนเสมอ และต้องมีความหนักแน่น ไม่แสดงอารมณ์อ่อนแอให้คนภายนอกเห็น แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าผู้ชายมีความฉลาด รอบคอบ และมีวุฒิภาวะทางด้านอารมณ์มากกว่าผู้หญิง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในตัวบทหมอลำกลอนมีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นภาพแทนความหนักแน่น ไม่ใช้เหตุผล ไม่แสดงอารมณ์ ดังเช่น เนื้อความในตัวบทบางตอนว่า

“...แหลวบัดนี้ตัวพู่ข้ากลับมาแต่ซาอู รับผิดชอบลุงตาวาเมียหนีแล้ว ลงเคือง
บใจเป็นแบ้ว กลับมาเยือนกะแปนเป่า เห็นแต่ลูกหงอยเหงา วาแม่หนีจากบ้าน จักไปแพ่
ที่ใด ลูกพู่ชายอย่าลืให้เสียน้ำตาไห้คนซา แข็งปานหินศิลา หัวใจซาตินักสู้ ฝืนลิฮู้วากลิ่น
แมนลิให้ละอื่น กลิ่นส่งลงฮูคอ น้ำตาตกลงใน ฝ่ายใจแข็งกล้า เสียเงินตราพอหาได้
เสียเมียแพ่งบ่ แหนงหน่าย เสียศักดิ์ศรีลูกพู่ชาย...” (ตัวบทถอดจากกลอนลำ : ลำโดย
ทองเจริญ ดาเหลา)

เนื้อหาในตัวบทได้เสนอเรื่องราวของชายที่เสียสละความสุขของตนไปทำงานต่างแดน เพื่อส่งเงินให้ภรรยา และลูกใช้อย่างสุขสบาย แต่เมื่อเดินทางกลับ กลับได้ข่าวว่าภรรยาของตนได้แอบหนีตามชายชู้ไป ซึ่งถึงแม้ว่าวันนี้จะทำให้เขาเจ็บช้ำน้ำใจเท่าไรก็ตาม ความเป็นลูกผู้ชายไม่อาจทำให้เขาร้องไห้ หรือแสดงความรู้สึกใด ๆ ออกมาได้ ทำได้เพียงเก็บความรู้สึกที่เสียใจและรวบรวมสติเพื่อหาทางตามภรรยาของตน จากตัวบทเป็นการใช้กระบวนการถ่ายทอดความหมายโดยใช้แนวคิดความเป็นชาย กล่าวคือ การมีจิตใจที่หนักแน่น และไม่แสดงอารมณ์ความรู้สึกให้ใครเห็น (ร้องไห้ไม่ได้) มาประกอบสร้างให้เกิดเป็นภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ โดยมีชุดสัญลักษณ์ที่แสดงหนักแน่น ใช้เหตุผล ไม่แสดงอารมณ์ คือ การใช้คำ เช่น “ใจแข็งปานศิลา/กลิ่นน้ำตาลงคอ/ศักดิ์ศรีลูกผู้ชาย” อย่างไรก็ตาม ความเป็นชายยังคงมีความคาบเกี่ยวกับความเป็นชายแบบเก่าอยู่ คือ การปลุกฝังให้เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว เป็นลูกผู้ชาย มีความหนักแน่น ให้เหตุผลมากกว่าอารมณ์และต้องไม่แสดงอารมณ์หรือร้องไห้ต่อหน้าคนอื่น

“เมียที่ดี” ถือเป็นภาพแทนที่แสดงความเป็นหญิงแบบเก่าที่มักจะพบอยู่บ่อยครั้งเมื่อศึกษาความเป็นหญิง เพราะผู้หญิงจะถูกปลุกฝังความเป็นเมียและแม่ไว้เพื่อแสดงความเป็นหญิงที่ดี ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การถ่ายทอดความหมายของการเป็นเมียที่ดีว่า จะต้องรัก เชื่อฟัง ยกย่องและซื่อสัตย์กับสามี รวมถึงปรนนิบัติรับใช้และทำงานบ้านทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นหุงหาอาหาร ทำความสะอาดบ้าน รวมถึงดูแลครอบครัวให้ดีแทนสามีเมื่อสามีต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ซึ่งหากภรรยาคนไหนที่ปฏิบัติหน้าที่ขาดตกบกพร่องก็จะถือว่าเป็นเมียหรือผู้หญิงที่ไม่ดี และไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม จากการศึกษพบว่า ตัวบทที่มีการกล่าวถึงครอบครัวที่มีสามี 1 คน และภรรยา 2 คน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยช่วยเหลือกันทำมาหากินในช่วงที่ต้องเผชิญกับความแห้งแล้งและการทำมาหากินยากลำบาก ซึ่งหากมองในภาพของยุคปัจจุบันอาจเป็นภาพที่หาดูได้ยาก แต่สังคมไทยในอดีตช่วงก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตกได้มีการสนับสนุนหรืออนุญาตให้มีภรรยาได้หลายคนได้เพื่อช่วยเหลือกันทำมาหากิน และผู้ชายจะมีอำนาจสามารถปกครองผู้หญิงให้อยู่ใต้การปกครองได้ ต่อมาเมื่อบริบทของสังคมอีสานเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงคือยุคหลังได้รับอิทธิพลตะวันตก ประชาชนส่วนใหญ่เริ่มมีการอพยพเข้าทำงานในเมืองและต่างประเทศ ทำให้สภาพครอบครัวของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตามผู้หญิงก็ยังคงถูกสังคมปลุกฝังในเรื่องความเป็นเมียที่ดี ดังเช่น เนื้อความในตัวบทบางตอนว่า

“...แล้วความลำบากยากไต่จ้งได้แนไหนเขียนมา ให้ออดสาพยายาม ลิงบตีให้ควรเว่น
คิดเห็นควาเขาเป็นหนีจ่านาตั้ง 5 หมื่น ให้ออดสากล้ากลืน สูเพื่อลูกและเต้า เมียเจ้าพยุหลัง
อยากกินหยั่งจดหมายเจ้า เขียนมาเมียลิสั่ง มักแก้วผงปลาแดกล่า ปลาแห่งลิสั่งไป
ขอให้พัวพัวได้ กินยุสบายใจ กับโรคภัยโรคะบ่เปียดเปียนกะพอแล้ว อย่ามีแนวชดของ
อุปสรรคเจ้าจักอย่าง...” (ตัวบทถอดจากกลอนลำ : ลำโดย บุญช่วง เต๋นดวง)
และ

“...เออจ้งชั้นหละท่านพุงลำเอ๋ย ฝัวไปซาอูติแล้ว เมียยุหลังยังเป็นห้วง
ลิ่งคักดีลิสธิ์ทั้งปวงในสากลโลกไต่โลดไปห่วยดอกซุอัน พระองค์ด้อมน่น อยู่ท่าบ่อ
หนองคล้าย หลวงพ่อสุกพ่อโกละเลาไปเปิดเกียง ทั้งหลักเมืองหลักบ้านไปบนบานสานกล่าว
มีหัวหมูไก่ต้มหวานส้มวาและควา คอบวาเป็นห้วงเจ้า พอบักเต็งคนตี คุณพระศรีรัตน
ให้เลียมบ้งนำกั้ง ให้นำบังนำหุ่มอันตรายไต่กลายผ่าน อย่าได้แผ้วได้พาน แนวจัญไร
ให้หลีกเว่น เชิญฮ้ายให้ฝ่ายหนี เมียยุที่มันเป็นห้วงคือดวงใจฝัวนางเอ๋ย ความปลอดภัย
ให้คุณพระให้เบ็งเงงแสงเช่า...” (ตัวบทถอดจากกลอนลำ : ลำโดย บุญช่วง เต๋นดวง)

จากตัวบทได้แสดงให้เห็นภาพของครอบครัวที่ถึงแม้สามีต้องไปทำงานต่างประเทศ แต่ภรรยาอย่างที่อยู่บ้าน
ก็ยังคงต้องประพฤติตนตามแบบของเมียที่ดี โดยมีชุดสัญญาะที่แสดงการเป็นเมียที่ดี คือ การเป็นกำลังแรงใจให้กับสามี
และคอยดูแลสามีที่อยู่แดนไกลด้วยการส่งอาหารและสิ่งจำเป็นไปให้ เพื่อให้สามีที่อยู่ทางไกลถึงแม้จะไม่สบายกาย
แต่สบายใจและอึดท้อง อีกทั้งยังต้องดูแลครอบครัวที่อยู่เมืองไทยให้ดี ไม่มีขาดตกบกพร่อง โดยการดูแลครอบครัวนั้น
ได้รวมไปถึงการดูแลพ่อแม่ของสามีด้วย จะเห็นว่าชุดสัญญาะดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่สังคมปลูกฝังผู้หญิงให้รู้จักการเมียที่ดี
ที่เกิดจากการประกอบสร้างจากสังคม และหากมีพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามจะถือว่าเป็นเมียที่ไม่ดีและอาจถูกประณาม
จากสังคมได้

จากข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจจำเป็นต้องมีลักษณะที่เป็นชายในอุดมคติ
หรือมีความเหนือกว่าหรือตรงข้ามกับความเป็นหญิง ดังนั้นจากตัวอย่างจึงมักเป็นภาพแทนความเป็นชายอีสาน
ที่มีความเป็นผู้นำสูงและมีหน้าที่ต้องปกป้องดูแลผู้หญิงเป็นหลัก โดยบางครั้งการใช้อำนาจอาจไม่ได้หมายถึงการใช้กำลัง
หรือความสามารถในการกดขี่ข่มเหงผู้หญิงเสมอไป แต่เป็นความเป็นชายที่ใช้อำนาจเพื่อทำให้ครอบครัวมีความสุข
โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้อำนาจจากความเป็นเจ้าของ ครอบครัว มาเป็นผู้ปกครอง คุ้มครอง ดูแลและให้เกียรติลูก
และภรรยาแทน

ตอนที่ 2 ภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำและภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ

ผู้วิจัยให้ความหมายของภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำว่าหมายถึง ความเป็นชาย
ที่มีลักษณะตรงข้ามกับความเป็นชายในอุดมคติ กล่าวคือ ความเป็นชายที่อาจจะไม่ประสบความสำเร็จทั้งในด้านการงาน
และความรัก หรือไม่เป็นไปตามความคาดหวังและเบี่ยงเบนออกจากบรรทัดฐานของสังคม อาจมีลักษณะที่ทั้งดี
และไม่ดีร่วมด้วยก็ได้ ซึ่งเป็นลักษณะความเป็นชายแบบใหม่หรือความเป็นชายในยุคปัจจุบัน เพราะมีการลดบทบาท
ความเป็นชายลง โดยเน้นว่าผู้ชายยุคปัจจุบันต้องรู้สึกถึงสิทธิเสรีภาพจากการปลดปล่อย สามารถแสดงอารมณ์
ความรู้สึกของตัวเองได้อย่างเปิดเผย สามารถอ่อนแอหรือเข้มแข็งได้ตามสถานการณ์

ในขณะเดียวกัน ภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายว่าหมายถึง
ความเป็นหญิงที่พยายามออกจากกรอบจารีตสังคมที่ถูกครอบงำไว้ หรือระบายความคับข้องใจโดยการเรียกร้องสิทธิ
และพยายามแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของตน ซึ่งลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นหลังจากที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

คือ มีการเรียกร้องสิทธิสตรี โดยให้เห็นบทบาทและคุณค่าของผู้หญิงเท่าเทียมกับผู้ชาย ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและทุนนิยม จึงทำให้ผู้หญิงมีบทบาทและความสำคัญทางสังคมมากขึ้น ดังนั้นเมื่อความเป็นชายมีการเปลี่ยนแปลง เลื่อนไหล ความเป็นหญิงก็เป็นที่ไปในลักษณะเดียวกัน นั่นคือผู้หญิงเริ่มแสดงบทบาทและพยายามแสดงควมมีอำนาจของตนเหนือกว่าผู้ชาย เพราะบางครั้งผู้หญิงอาจจะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือมีอำนาจทางการเงินมากกว่า ทำให้ลักษณะภาพแทนนี้จะตรงข้ามกับภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ ผู้วิจัยได้นำเสนอตารางเปรียบเทียบดังนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจกับภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจ

ประเภทตัวบท ภาพแทน	ภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจ	ภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจ
หมอลำกลอนธรรมดา	<ul style="list-style-type: none"> - รักสนุก คารมดี - ติดการพนัน ติดเหล่า - ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต (ความรัก/การงาน) 	
หมอลำกลอนโจทท์-แก้ และไต่वाที่	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต (ความรัก/การงาน) - รักสวयरักงาม - แสดงความรู้สึกได้อย่างเต็มที่ - ติดการพนัน ติดเหล่า 	<ul style="list-style-type: none"> - เก่ง - กล้า - มีอำนาจในการต่อรอง

ผู้วิจัยได้นำเสนอประกอบการอธิบายพร้อมยกตัวอย่างหมอลำกลอน ดังนี้

“รักสวयरักงาม” หากมองผิวเผินอาจเป็นเหมือนการกล่าวถึงภาพแทนความเป็นหญิง แต่ในหมอลำกลอนที่จะกล่าวถึงนี้ เป็นการนำเสนอภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจ แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของความเป็นชายในสังคมคือ เดิมความเป็นชายต้องรูปร่างที่กำยำ หน้าตาคมขำ ผิวดำคล้ำเนื่องมาจากอาชีพเกษตรกร กลายเป็นชายที่ดูแลตัวเอง ผิวขาวรักสวयरักงามเหมือนผู้หญิง ซึ่งผู้วิจัยใช้การถ่ายทอดความหมายโดยการใช้คำที่เป็นสัญลักษณ์ของภาพแทน เช่น หน้าขาว หน้ามน แก้มแดง แก้มปีลี แก้มเป็นเวิน เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้เห็นความเป็นชายที่เลื่อนไหลอันเนื่องมาจากค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนไป รวมไปถึงการประกอบอาชีพที่หลากหลายกว่าอาชีพเกษตรกร จึงทำให้ภาพแทนความเป็นชายเปลี่ยนไปด้วย ดังตัวอย่างตัวบทบางตอนในหมอลำกลอน

“...หน่วยพู่ขาวบ้านไกลช่างปลาด ชางบ่หลูโตนซาดเอ็นแมเมื่อนำ เอ็นบุญชวง
หมอลำเมื่อเอือนำเน เหลียวเห็นหน้าขาวมาเป็นเวิน อินางวลีเอ็นกล้วย่านบ่ชาน
อ้ายบ่คือสนใจแนวบ่เคยเห็นหน้า อดเดือแมอดเพราะมาจาว่านากันกะไคเน นีบ่เหลียว
เบ็งข่า...” (ตัวบทถอดจากกลอนลำ : ลำโดย บุญชวง เด่นดวง)

จากตัวบทดังกล่าวมีชุดสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นชายที่รักสวयरักงาม คือ การใช้คำ “หน้าขาวเป็นเวิน” ถือเป็นภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจ ที่แสดงให้เห็นความเป็นชายในปัจจุบันที่มีสิทธิเท่าเทียม และสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่รวมถึงรูปร่างที่ไม่จำเป็นต้องร่างกายแข็งแรง กำยำ ผิวเข้ม อีกทั้งเมื่อค่านิยมในสังคมเปลี่ยนไป กล่าวคือ นิยมคนที่ผิวขาวรูปร่างดี ดังนั้นจึงทำให้ผู้ชายที่ดูแลตัวเองและรักสวयरักงามมากขึ้น จนเกิดเป็นภาพแทนนั่นเอง

“ติดเหล้าเมายา/ติดการพนัน” เป็นการนำเสนอภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำ โดยแสดงให้เห็นถึงความเลือนไหลของความเป็นชาย ที่ไม่ใช่ชายในอุดมคติหรือไม่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ทำให้เห็นอีกด้านของผู้ชายที่นอกจากจะไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตแล้ว ยังประพฤติตนไม่เหมาะสมและไม่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำครอบครัว ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงพยายามแสดงความสามารถที่เหนือกว่า จนนำไปสู่ภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ ดังตัวอย่างตัวบทบางตอนในหมอลำกลอน

“...ใช้ให้มันไปไล่กะบ่ถึงบ่ฮอด มันจ่มขอมจ่มขอดกอดชวดสุรา คั้นยามเมาเหล้า มาด่าโคตรด่าเชื้อ ด่าอัสต์ว้อเหี้ยโคตรเชื้อของเมีย มีอียังกะบ่เหลือชายชวยชวยชวด ชื่อเหล้ามาแตกปอดบ่เหลือพอดแดง เมาเข้าเมาแลงฮ้องยูโก้โก้ หน้อยผัดลักเอาเงินเมีย ไปเล่นโบกเล่นไฟไฮโล...” (ตัวบทถอดจากกลอนลำ : ลำโดย บุญเพ็ง ฝาผิวซัย)

จากตัวอย่างตัวบทดังกล่าวมีชุดสัญญาณที่แสดงความเป็นชายที่ติดเหล้าเมายา/ติดการพนัน คือ ตัวบทที่กล่าวว่า “กอดชวดสุรา, เมาเข้าเมาเย็น, ขโมยเงินเมียไปเล่นโบกเล่นไฮโล” จะเห็นว่ามีความตรงข้ามกับภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำทั้งในเรื่องของการแสดงออกทางความรู้สึกและลักษณะนิสัย โดยถือเป็นการแสดงออกของผู้ชายยุคใหม่ที่เริ่มมีแสดงบทบาทที่ต่างไปจากเดิมคือ ไม่จำเป็นต้องเป็นชายในอุดมคติหรืออยู่ในบรรทัดฐานของสังคม ดังนั้นจึงสามารถแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างเปิดเผย และผู้หญิงก็มีสิทธิวิพากษ์วิจารณ์เมื่อผู้ชายประพฤติตนไม่เหมาะสมจนสามารถใช้เครื่องมือในการต่อรองอำนาจได้

“เก่ง” เป็นการนำเสนอภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ ผู้วิจัยใช้การถอดความหมายว่า หมายถึง ความสามารถในการคิด การกระทำ รวมไปถึงการรู้จักการแก้ปัญหา “เก่ง” แสดงให้เห็นถึงการแสดงความสามารถของผู้หญิงที่เหนือกว่าและไม่จำเป็นต้องพึ่งพาผู้ชาย โดยเฉพาะความสามารถในการประกอบอาชีพ และมีรายได้ดูแลครอบครัว ซึ่งแต่เดิมเป็นหน้าที่หลักของผู้ชาย ดังนั้นภาพแทนความเป็นผู้หญิงเก่งจึงเป็นภาพแทนที่แสดงให้เห็นความสามารถในการแสดงออกของผู้หญิงทั้งความคิดและการกระทำ นำไปสู่ความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ โดยเฉพาะความเก่งในเรื่องการทำงานหาเงิน ซึ่งมีตัวอย่างตัวบทหมอลำกลอนที่น่าสนใจ เช่น

“...ซุ่มนี่บ่มีผิว มีแต่ลูก 5 คน ลูกสาว 1 ลูกชาย 4 แต่งงานเป็นฝั่งเป็นฝาเปิดแล้ว เลี้ยงลูกผู้เดียวตั้งแต่บ่ฮอย หย่อนว่าเอาผิวผู้ใดกะมีตะพาทุกข์พวยาก จึงได้ร้างลากันไป หมอลำทองแปนกะเลยมาหัดลำขึ้นใหม่จนมีชื่อเสียงบัดเฒ่า คนพากันจ้วงทุกหม่อง เหตุที่ไม่ดังกะฮ่อนเมื่อก่อนคาแต่เบ็งลูก ลีไปล้าอยู่ใส ผัวกะหวงย่านผู้บ่าวมาเกี่ยวข้อง หย่อนว่าฉันนั้นสวย เว้าขึ้นมามีตะลือข่า ฉันทะเลยทนบ่ไหว ลิหาว่าฉันนั้นบ่ดีกะบ่แม่น เพราะว่าฉันกะไปร้องลำหาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัว จะว่าฉันบ่หาข้าวหาปลาให้กิน แล้วลีให้ฉันมีเวลายามได้ กลับจากลำก็ง่วงนอนไม่มีเวลา ผัวคนแรกฉันบ่ได้ 3 มื้อฉันกะมีใหม่ คนที่สองอยู่นำกันมา 9 ปี เศษ ฉันทะสังเกตเห็นว่ามันบ่ดีฉันทะเลยจ้างหนี 6 หมื่น แล้วกะมาแต่งกับคนที่ 3 แต่มันกะซื่อป้อ กะเลยจ้างหนี อีก 3 หมื่น กับข้าว 15 กระสอบ ถัดมาอีก 7 มื้อ กะเลยเอาผิวใหม่ พอมาสองกระจากเบ็งจะของกะอัศจรรย์ใจว่าโตเฮา คาวเดี่ยวกะได้ผัวตั้ง 4 คน คนล้าสุดนี้เป็น สท. อยู่นำกันมาสองปี กะมาหวงฉันกับหมอแคน คนนี้อีก กะเลยทิ่มกันไป ตอนนั้นก็เลยบ่มีผิว แต่มาเมื่อนี้ยากได้อีกสอง คืออยากได้ทั้งหมอลำ และหมอแคน เวลาไปลำเงินทองลีบได้ไหลฮั่วไปใส แต่ว่าพ่อฉันเคยบอกว่า ทองแปนเอ๊ย ถ้าจะเอาสามีให้คิดดูให้ถึถ้วนค้อยเอา...” (ตัวบทถอดจากกลอนลำ : ลำโดย ทองแปน พันบุปผา)

จากตัวอย่างหมอลำกลอน มีชุดสำนวนที่แสดงความเป็นหญิง เก่ง คือ เป็นคนทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว ถือเป็นการแสดงออกของผู้หญิงในสังคมปัจจุบันที่ระบบเศรษฐกิจและทุนนิยมมีผลต่อระบบความคิดและการกระทำของคนในสังคม โดยเฉพาะในยุคที่ผู้หญิงและผู้ชายสามารถทำงานหาเงินได้อย่างเท่าเทียมกัน ทำให้ผู้หญิงสามารถใช้อำนาจทางการเงินต่อรองกับสังคมเพื่อสร้างความสุขให้ตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะอำนาจในการเลือกคู่ครอง เพราะตนเป็นคนหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว โดยผู้หญิงได้ใช้ความมีอำนาจทางการเงินเพื่อแสดงความมีอำนาจที่เหนือกว่าผู้ชาย ดังนั้นอำนาจทางการเงินจึงกลายเป็นสำนวนที่ทำให้เกิดภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ ด้วยการนำเสนอภาพผู้หญิง “เก่ง” อย่างไรก็ตาม ในเนื้อความของตัวบทยังมีการแสดงให้เห็นความคาบเกี่ยวของการเปลี่ยนแปลงความเป็นผู้หญิง โดยมีชุดสำนวนที่แสดงให้เห็นความเป็นหญิงแบบเก่าปรากฏอยู่ คือ การที่ผู้หญิงถูกสามีกล่าวหาว่าไม่เลี้ยงดูลูก หรือไม่ดูแลปรนนิบัติสามี ด้วยการหาข้าวหาปลาให้ทาน ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะที่ความเป็นหญิงแบบเก่าพึงมี คือ การเป็น “แม่” และ “เมีย” ที่ดี ดังนั้น เมื่อผู้หญิงไม่ปฏิบัติตามคุณลักษณะเหล่านี้ จึงทำให้ถูกมองว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี แต่ผู้หญิงในตัวบทได้ใช้เหตุผลเพื่อโต้แย้งกล่าวหาดังกล่าวด้วยการอธิบายว่า ตนต้องเป็นพนักงานหาเลี้ยงครอบครัว จึงไม่สามารถปฏิบัติสิ่งเหล่านั้นได้ และใช้อำนาจทางการเงินที่ตนหามาได้ซื้อความสุขให้ตนเอง และแก้ปัญหาความทุกข์ใจด้วยการจ้างสามีให้เลิกยุ่งเกี่ยวกับแล้วพร้อมที่จะเริ่มต้นรักครั้งใหม่ ลักษณะดังกล่าวได้เปลี่ยนไปจากภาพแทนความเป็นหญิงแบบเดิม นั่นคือ “เมียและแม่ที่ดี” โดยเฉพาะ “เมียที่ดีจะต้องรักเดียวใจเดียวและซื่อสัตย์ต่อสามีเพียงคนเดียว”

“กล้า” เป็นการนำเสนอภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ ถือเป็นการหลุดพ้นจากการถือครองอำนาจของผู้ชาย และเลือกที่จะหันกลับมาเป็นผู้ถือครองอำนาจแทน ผู้วิจัยได้ใช้การถ่ายทอดความหมายว่าการแสดงออกที่ไม่เกรงกลัว และไม่ครั้นคร้ามต่ออำนาจของผู้ชาย รวมไปถึงการกล้าแสดงออกทั้งในเรื่องความคิดและการกระทำอย่างชัดเจนกว่าสังคมไทยสมัยก่อนมากขึ้น โดยเฉพาะการแสดงออกในเรื่องเพศ และการเลือกคู่ครองจากการศึกษาพบว่า เนื้อหาแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงหรือสลับบทบาทในเรื่องเพศ กล่าวคือ ในอดีตภาพแทนความเป็นหญิงมักจะพบว่าเป็นวัตถุทางเพศที่ผู้ชายสามารถนำมาหยอกล้อหรือกล่าวล่วงเกินผู้หญิงได้ แต่จากตัวบทจะเห็นว่าผู้หญิงได้กล้าหยอกล้อผู้ชายในเรื่องเพศได้เช่นกัน ดังตัวอย่างบางบทในหมอลำกลอน

“จับชะบนอจับขาชะบนอ อ้ออ้อออไปอ้ออออ้ออ้อออ กำชะบนอกำแขน
ชะบนอ อ้ออ้อออไปอ้ออออ้ออ้อออ บายชะบนอบายโคยชะบนอ อ้ออ้อออไป
อ้ออออ้อออ บายชะบนอบายขาชะบนอ คันมาบาดนี่ลีล่ำไล่เสียงพิน คันคั้นลีนคั้น
พะลีนคั้นลีนคั้น กินเข้าแล้วซอนอนนำแน” (ตัวบทถอดจากกลอนลำ : ลำโดย บุญช่วง
เด่นดวง)

จากตัวอย่างหมอลำกลอน มีชุดสำนวนที่แสดงความเป็นหญิง กล้า คือ การใช้คำหยอกล้อ “ขอสัมผัส เรือนร่างและขอจับอวัยวะเพศของผู้ชาย” จากข้อความนอกจากผู้หญิงจะกล้าขอสัมผัสเรือนร่างของผู้ชาย ซึ่งมีนัยเรื่องเพศแล้ว ยังกล้าขอกลับไปนอนด้วย ตัวบทได้สะท้อนให้เห็นลักษณะของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเป็นยุคสมัยที่ผู้หญิงมีความเท่าเทียมกับผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงมีความกล้าแสดงออกทั้งด้านความคิดและพฤติกรรม ตลอดจนความสามารถในการหารายได้ที่น่าไปสู่อำนาจทางการเงิน สามารถประกอบสร้างภาพแทนความเป็นหญิงที่มีอำนาจในต่อรองได้ด้วย นำไปสู่การเลื่อนไหลของภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจมาเป็นภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ จากผลการศึกษาจะเห็นว่า ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม จากเดิมเป็นสังคมแบบชายเป็นใหญ่ ภาพแทนความเป็นชายจึงมักจะถูกประกอบสร้างให้ผู้ชายมีอำนาจมากกว่าผู้หญิง ปรากฏเป็นภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ และผู้หญิงจะเป็นคู่ตรงข้าม

คือภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ ต่อมาเมื่อสังคมเปลี่ยนเป็นไปเป็นยุคที่ผู้ชายและผู้หญิงมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน จึงส่งผลต่อภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงด้วย โดยผู้หญิงเริ่มแสดงความรู้สึกและความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่ ส่วนผู้ชายก็ไม่จำเป็นต้องเป็นชายในอุดมคติตามความคาดหวังของสังคมเช่นกัน จึงเกิดการประกอบสร้างภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำและความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ

เนื่องจากหมอลำกลอนกลุ่มตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์อยู่ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้ภาพแทนที่ปรากฏในหมอลำกลอนทั้งสองประเภทได้แสดงให้เห็นถึงความเลื่อนไหลของความเป็นชายแบบเก่าและความเป็นชายแบบใหม่ที่มีความคาบเกี่ยวกัน กล่าวคือ หมอลำกลอนธรรมดาส่วนใหญ่จะพบภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ และภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ ซึ่งเป็นความเป็นชายและความเป็นหญิงแบบเก่า ในขณะที่เดียวกันก็มีปรากฏภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำปรากฏอยู่ด้วย แต่ไม่ปรากฏภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ ซึ่งอาจเป็นเพราะหมอลำโจทย์-แก๊และไต่ว่าที่ ถึงแม้จะอยู่ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน แต่ด้วยลักษณะของการลำและการพัฒนาเนื้อหาและกลอนลำมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ภาพแทนที่พบส่วนใหญ่จะเป็นภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำและภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ ซึ่งเป็นความเป็นชายและความเป็นหญิงแบบใหม่ และเนื่องจากลักษณะการลำที่ตอบโต้และหาเหตุมาโต้แย้งกันเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ผู้หญิงได้แสดงออกทางความคิดและพฤติกรรมมากขึ้น ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ภาพแทนความเป็นชายที่ปรากฏในหมอลำกลอน

ประเภทตัวบท ภาพแทน	ภาพแทนความเป็นชายที่ถือครองอำนาจนำ	ภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำ
หมอลำกลอนธรรมดา	<ul style="list-style-type: none"> - แข็งแรง ก้ำยำ - มีอำนาจ - เป็นผู้นำ/กล้าหาญ - หนักแน่น/ไม่แสดงอารมณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - รักสนุก คารมดี - ติดการพนัน ติดเหล่า
หมอลำกลอนโจทย์-แก๊/ ไต่ว่าที่	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นผู้นำ/กล้าหาญ - มีอำนาจ - ขยัน อดทน 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต (ความรัก/การงาน) - รักสวยรักงาม - แสดงความรู้สึกได้อย่างเต็มที่ - ติดการพนัน ติดเหล่า

ตารางที่ 4 ภาพแทนความเป็นหญิงที่ปรากฏในหมอลำกลอน

ประเภทตัวบท ภาพแทน	ภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ	ภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำ
หมอลำกลอนธรรมดา	<ul style="list-style-type: none"> - อ่อนแอ - เมียที่ดี - เป็นผู้ตาม/ซื่อสัตย์ - คล้อยตามง่าย/ใช้อารมณ์ - ไม่ฉลาด 	
หมอลำกลอนโจทย์-แก๊/ ไต่ว่าที่	<ul style="list-style-type: none"> - เมียที่ดี - เป็นผู้ตาม - ต้องพึ่งพาผู้อื่น 	<ul style="list-style-type: none"> - เก่ง - กล้า - มีอำนาจในการต่อรอง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานที่ผู้วิจัยกล่าวไปข้างต้น จะเห็นว่าความเป็นชายและความเป็นหญิงดังกล่าว มีความคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นชายและความเป็นหญิงแบบเก่าและแบบใหม่ กล่าวคือ ลักษณะของความเป็นชายและความเป็นหญิงมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงหนึ่งของสังคมไทยซึ่งเป็นไปตามสังคมโลก โดยในยุคแรกความเป็นชายและความเป็นหญิงจะถูกประกอบสร้างภาพแทนที่ผู้ชายจะต้องเข้มแข็ง เป็นผู้นำ มีอำนาจ และเป็นผู้ดูแลปกป้องผู้หญิง ในขณะที่ผู้หญิงจะต้องอ่อนโยน อ่อนแอ ไม่สามารถดูแลตนเองได้ สอดคล้องกับยศ สันตสมบัติ (Santasombut, 1994, p. 113) ที่ได้กล่าวถึงยุคที่มีการแบ่งแยกความเป็นชายแบบเก่ากับแบบใหม่ว่า ยุคของความเป็นชายแบบเก่าเริ่มตั้งแต่ยุคสังคมล่าสัตว์ ซึ่งมีการศึกษาที่พบว่า ความเป็นชายมีอำนาจเหนือผู้หญิง สืบเนื่องจากสภาพร่างกายของชาย หญิง แตกต่างกัน โดยผู้หญิงต้องให้กำเนิดบุตร มีผลทำให้ผู้หญิงถูกวางใจไม่มีอำนาจ ต่อมาแม้สภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงมาสู่ยุคเกษตรกรรม ผู้ชายก็ยังคงเป็นแรงงานสำคัญในการทำงาน และมีอำนาจในสังคมเช่นเดิม แต่เนื่องจากสังคมเกษตรกรรม จึงทำให้ผู้หญิงสามารถทำงานไร่ นา ได้และมีบทบาทขึ้นมาบ้าง อย่างไรก็ตามผู้ชายยังคงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นผู้ชายจึงเป็นกลุ่มที่ได้รับการยอมรับว่ามีอำนาจทางสังคม ส่งผลให้ความเป็นชายในสมัยนั้นเน้นการครอบครอง และมีอำนาจเหนือผู้หญิงสืบเนื่องจากสังคมยุคล่าสัตว์ จนกระทั่งเมื่อเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม ระบบการผลิตเปลี่ยนไป มีการมุ่งเน้นการผลิตเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดความต้องการแรงงานร่วมกันในโรงงาน ผู้ชายออกนอกบ้านเพื่อทำงาน ผู้หญิงอยู่ในบ้านเพื่อทำงานบ้านที่ไม่ได้ส่งผลต่อเศรษฐกิจใด ๆ ทำให้ผู้หญิงถูกลดบทบาทลง และยังเป็นตอกย้ำอุดมการณ์ทางด้านสังคมชายเป็นใหญ่ ซึ่งผู้ชายจะได้รับการอบรมสั่งสอนจากสังคมอุตสาหกรรมนี้ว่า เป็นคนที่มีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ต่างจากผู้หญิง โดยการทำงานนอกบ้านเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับการจัดลำดับของอำนาจ ยิ่งทำให้ผู้ชายคุ้นเคยกับอำนาจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ในระบบอุตสาหกรรมยังส่งเสริมอุดมการณ์ทางทุนนิยม บริโภคนิยม ซึ่งล้วนเป็นผลกระทบสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความเป็นชาย เพราะระบบทุนนิยมเน้นให้ผู้ชายมีการแข่งขัน เน้นความเป็นตัวของตัวเอง หรือปัจเจกบุคคล จากเดิมที่ผู้ชายสนใจประเทศชาติ การทำงานพัฒนาและสนใจเรื่องของตัวเองก่อน

จากตัวอย่างหมอลำกลอนข้างต้น จะเห็นว่าความเป็นชายในสังคมอีสานก็มีความเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะเช่นเดียวกัน ซึ่งภาพแทนความเป็นชายในช่วงแรกจะถูกประกอบสร้างให้เป็นชายในอุดมคติและภาพแทนความเป็นหญิงจะมีลักษณะคู่ตรงข้าม เช่น ถ้าผู้ชายเข้มแข็งและเป็นผู้นำ ผู้หญิงก็จะต้องเป็นผู้ตามและเชื่อฟังคำของผู้ชาย โดยสังคมในช่วงนี้ได้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-3 (2504-2519) ที่เป็นช่วงของการเริ่มวางแผนเศรษฐกิจและพัฒนา เพื่อมุ่งแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน โดยเน้นการพัฒนาในเขตชนบท มีการพัฒนาสังคมควบคู่กับเศรษฐกิจ ทำให้เนื้อหาในตัวอย่างหมอลำจะเป็นการเล่าถึงความยากจน ความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น และการต่อสู้ดิ้นรนประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ได้ผลผลิตไม่คืนัก ผู้ชายบางกลุ่มจึงต้องไปหางานอื่นเพื่อหารายได้มาช่วยเหลือครอบครัว ดังนั้นภาพแทนมักจะมีลักษณะเป็นผู้นำและหัวหน้าครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวมีความสุข ทำให้ปรากฏภาพแทนความเป็นชายอีสานที่ถือครองอำนาจนำ และภาพแทนความเป็นหญิงที่ไร้ซึ่งอำนาจ ซึ่งสอดคล้องกับประภาพร ชินวงศ์ (Chinnawong, 2003, abstract) ที่ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงในสังคมในช่วง พ.ศ. 2500 ว่าในช่วงนี้ ความเป็นชายเริ่มมีการเสนอภาพให้เห็นความหลากหลายโดยไม่ได้มีเพียงด้านเดียวในคนคนเดียวเหมือนเดิม เช่น เข้มแข็ง เป็นผู้นำ สุภาพอ่อนโยนหรือเคร่งขรึม เป็นต้น แต่เราจะเห็นอีกด้านหนึ่งของผู้ชายควบคู่กันไปด้วย เช่น เจ้าชู้ เจ้าเล่ห์ ใช้เงินเป็นเบี้ย แต่งตัวตามแฟชั่น ไม่เป็นโล้เป็นพาย เป็นต้น ซึ่งลักษณะความเป็นชายดังกล่าวถือเป็นความเป็นชายแบบใหม่หรือความเป็นชายในปัจจุบัน ที่เป็นยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกด้าน รวมถึงการสร้างความหมายใหม่ของความเป็นชายและความเป็นหญิง ที่เลื่อนไหลไปมาและสามารถที่จะนิยามอย่างสมบูรณ์เบ็ดเสร็จได้ (Charoensatit, 2010, pp. 32-34)

ความเป็นชายแบบใหม่เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ยุค 1950 หลังจากยุคทุนนิยมอุตสาหกรรมที่ผู้ชายต้องเคร่งเครียด รับผิดชอบต่อครอบครัว อดทน มาจนถึงยุค 1960 ที่ได้ลดทอนความตึงเครียดในรูปแบบความเป็นชายจากการเกิดขึ้นของปรัชญาฮิปปีที่ทว่าบอกให้ผู้ชายสร้างความรักไม่ใช่สงคราม และนิตยสาร Playboy ที่ระบุว่าผู้ชายควรใช้ชีวิตอย่างสนุกสนาน เฮฮาประสาผู้ชาย โดยผู้ชายยังอยู่เหนือผู้หญิง เพราะผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายในการหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นในตัวอย่างหมอลำกลอนข้างต้นที่กล่าวถึงผู้ชายอีสานว่าเป็นคนสนุกสนาน มีความอบอุ่น หากอยู่ด้วยจะมีความสุข ทั้งทางกายและทางใจ โดยเฉพาะผู้ชายที่เป็นหมอลำ ซึ่งความเป็นชายในช่วงนี้ถึงแม้ผู้ชายจะยังอยู่เหนือผู้หญิงบ้าง แต่ก็ไม่ใช้ทั้งหมดหรือตั้งอำนาจทั้งหมดไว้ที่ตนฝ่ายเดียว เพราะผู้ชายในยุคนี้ไม่ได้มีลักษณะความเป็นชายในอุดมคติ ดังนั้นจึงทำให้การประกอบสร้างความเป็นชายที่มีลักษณะนี้เป็นภาพแทนความเป็นชายที่ไม่ถือครองอำนาจนำ อย่างไรก็ตามในยุค 1970 หลังจากเกิดการเรียกร้องสิทธิสตรี ทำให้ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทในสังคมยิ่งขึ้น สามารถออกมาทำงานนอกบ้านโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้ชาย ส่งผลให้เกิดการพูดถึงความเท่าเทียมกันในสังคม ให้คุณค่าแก่ผู้หญิงในฐานะของเพศแม่ เลิกกดขี่และมองว่าผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศอีกต่อไป อีกทั้งมีการลดบทบาทความเป็นชายลง โดยเน้นว่าผู้ชายยุคใหม่ต้องรู้สึกถึงสิทธิเสรีภาพจากการปลดปล่อย สามารถแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตัวเองได้อย่างเปิดเผย สามารถอ่อนแอหรือเข้มแข็งได้ตามสถานการณ์ รวมไปถึงผู้หญิงก็สามารถเปิดเผยและแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะต่อต้านการถูกกดขี่ทางเพศ และการมีสิทธิเลือกคู่ครองหรือเลือกคนที่ตนปรารถนา โดยการแสดงอำนาจเหนือฝ่ายชายได้ ดังที่ปรากฏเป็นภาพแทนความเป็นหญิงที่ถือครองอำนาจนำที่จะเห็นเป็นภาพแทนที่มีการเปลี่ยนแปลงความเป็นหญิงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมอีสานที่ทำให้การประกอบสร้างความหมายของภาพแทนความเป็นหญิงเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับชานนท์ ไชยทองดี (Chaithongdee, 2015, pp. 43-46) ที่ได้ศึกษาผู้หญิงในเพลงเท็งใหญ่เท็งยาว ของดาหลา ัญญาพร โดยผลการศึกษามีการกล่าวถึงความเป็นชายและความเป็นหญิงไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ผู้หญิงในเพลงเท็งใหญ่เท็งยาว กลายเป็นพื้นที่ในการนำเสนอความหลากหลายของความเป็นหญิง นอกเหนือจากความหมายของผู้หญิงที่มักถูกนำเสนอว่าอ่อนแอกว่าเพศชาย โดยในเนื้อเพลงได้แสดงให้เห็นความเป็นชายที่ผู้หญิงปรารถนา คือ สรีระกล้ามเนื้อและพลังกำลัง ทั้งนี้หากมองเพียงเนื้อหาอาจดูเหมือนว่าผู้หญิงมีอำนาจเหนือผู้ชาย เพราะในเพลงจะพบว่าชายที่ถูกจ้องมองนั้นมีความเป็นชายในอุดมคติของฝ่ายหญิง คือ เป็นนักกิจกรรมหรือใช้แรงงาน ซึ่งการที่ผู้หญิงเลือกจ้องมองที่เรือนร่างทำให้ผู้ชายถูกลดทอนให้เป็นเพียงวัตถุที่ใช้ในการจ้องมองในพื้นที่สาธารณะเท่านั้น แต่แท้จริงจะพบว่า ผู้หญิงในเพลงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความเป็นหญิงที่มีลักษณะสิ้นไหล ไม่มีความเป็นแบบฉบับที่ตายตัวตามที่สังคมเข้าใจ เพลงดังกล่าวเป็นเพียงสื่อที่ระบายความคับข้องใจของผู้หญิงเท่านั้น เพราะพื้นที่แสดงออกเรื่องเพศในโลกของความเป็นจริงนั้น ผู้หญิงถูกจารีตครอบงำไว้ในบทบาทของ “การเป็นลูกสาวที่ดี” ของพ่อแม่ “เป็นหลานสาวที่ดี” ของญาติพี่น้อง “เป็นภรรยาที่ดี” ของสามี และ “เป็นแม่ที่ดี” ของลูกเพื่อใช้ควบคุมผู้หญิงให้อยู่ในกรอบและวัฒนธรรมอันดีงาม นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสานว่าเป็นภาพแทน ที่ถูกผลิตซ้ำจากสายตาสังคม กล่าวคือ ผู้ชายอีสานจะดูต่ำต้อย ส่วนผู้หญิงมักจะถูกครอบงำจากจารีตประเพณีให้อยู่ในกรอบวัฒนธรรมที่ดีงาม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ภาพแทนความเป็นชายที่ปรากฏในหมอลำกลอน เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงระหว่างความเป็นชายและความเป็นหญิงอีสาน
2. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ภาพแทนความเป็นชายและความเป็นหญิงกับวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- Binthasan, B., & Phonprasit, K. (2010). *Moh Lam*. Bangkok : Chulalongkorn University Publisher.
- Bungsai, S. (1990). *The role of Lam-Klon in politics*. Thesis, Master of Art Program in Thai Studies (Humanities), Mahasarakham University, Mahasarakham. (In Thai)
- Chaithongdee, C. (2015). *Contemporary Isan: rural analysis in text and context*. Nonthaburi : Sripanya. (In Thai)
- Charoensatit, S. (2010). *Contemporary portraits of masculinity images in printed advertisings in metropolitan male-targeted magazines*. Bangkok : University Research and Consultancy Institute that Thammasat. (In Thai)
- Chinnawong, P. (2003). *Pretty boy : A phenomena of masculinity in Thai society*. Bangkok : Thammasat University. (In Thai)
- Santasombut, Y. (1994). *Humans and Culture*. Bangkok : Thammasat University. (In Thai)
- Sritamma, K. (2003). *Thai Wisdom : What we can learn from Isam-Folk Song. (Klon-Lam Sing)*. Mahasarakham : Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University. (In Thai)

ผู้เขียนบทความ

นางสาวหทัยวรรณ มณีวงษ์

นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุขฎฐิ์บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
เลขที่ 123 ถนนมิตรภาพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น 40002

E-mail: b_o_m_b_a_m@hotmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มารศรี สอทิพย์

อาจารย์ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น